

UDC (УДК) 351.754.1(48)

**Синенький Володимир Михайлович,**  
кандидат історичних наук,  
доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки  
Львівського державного університету  
внутрішніх справ  
(Львів, Україна)  
e-mail: vovchuk331@gmail.com  
ORCID ID: 0000-0002-9652-2211

**Крушельницька Катерина Олександрівна,**  
старший викладач кафедри  
тактико-спеціальної підготовки  
Львівського державного університету внутрішніх справ  
(Львів, Україна)  
e-mail: katernakrushelnyska@gmail.com  
ORCID ID: 0000-0002-8261-2911

## **ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОРЯДКУ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ**

**Анотація.** Розглянуто проблемні питання навчання здобувачів вищої освіти порядку застосування поліцейських заходів примусу в системі вивчення дисципліни «Тактико-спеціальна підготовка» в сучасних реаліях реформування системи МВС України. Проаналізовано ч. 1 ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію», опрацьовано відповідну літературу. Наведено шляхи розвитку та вдосконалення вивчення дисципліни «Тактико-спеціальна підготовка» для забезпечення ефективності в діяльності підрозділів Національної поліції України.

**Ключові поняття:** поліцейські заходи примусу, поліція, модель застосування сили, континуум сили, тактичні полігони, алгоритм дій, застосування зброї.

**Sylenkyi Volodymyr,**  
PhD (Historical), Associate Professor  
of the Tactical and Special Training Department,  
Lviv State University of Internal Affairs  
(Lviv, Ukraine)  
e-mail: vovchuk331@gmail.com  
ORCID ID: 0000-0002-9652-2211

**Krushelnyska Kateruna,**  
Senior Lecturer of the  
Tactical and Special Training Department,  
Lviv State University of Internal Affairs  
(Lviv, Ukraine)  
e-mail: katernakrushelnyska@gmail.com  
ORCID ID: 0000-0002-8261-2911

## **PROBLEMATIC ISSUES OF TRAINING APPLICANTS OF HIGHER EDUCATION IN THE PROCESS OF APPLICATION OF POLICE COERCIVE MEASURES**

**Abstract.** In modern conditions, most police officers find themselves in situations where there is a need to apply police coercive measures. Most of them are psychologically, theoretically and practically not ready

to apply weapons for destruction, because this is their first time or they are not convinced of the legitimacy of such applying or do not know how to quickly navigate in extreme conditions or insufficient oriented in normative and legal acts. The statistics is continually updated with the sad accidents of deaths or injuries of police officers who acted unprofessionally in a given situation, especially in the first periods of their careers as well as the actions of police officers, which caused laughter and surprise of citizens from actions that did not really correspond to the situation, illegal actions of preventive police measures and coercive measures. Such activities significantly undermine the authority of the National Police of Ukraine and public confidence towards it.

The article considers the problematic issues of training applicants of higher education in the process of applying police coercive measures in the system of discipline study "Tactical special training" in the modern reality of the reforming the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Part 1 of Art. 43 of the Law of Ukraine "On the National Police" the procedure for applying police coercive measures was analyzed as well as the relevant literature has been developed. The given study reveals ways to develop and improve the training of the discipline "Tactical Special Training" to ensure efficiency in the activities of units of the National Police of Ukraine. The paper reveals ways to develop and improve the training of the discipline "Tactical Special Training" to ensure efficiency in the activities of units of the National Police of Ukraine.

The conclusion is made that only in the process of combining theory and practice, taking into consideration physical activity and practice of self-defense techniques, practice of resistance levels according to the model of using force without leaving encountered errors in the actions of learners, on the process of studying. Consequently, applicants for higher education will be able to apply the acquired theoretical knowledge in various disciplines comprehensively, practically fulfill the situational tasks assigned to them using tactical training grounds or specialized audiences as well as analyze why they acted in this way and why they relied on this normative document or the relevant article.

**Key concepts:** police coercive measures, police, model of applying power, continuum of power, tactical training grounds, action algorithm, weapon application.

DOI 10.32518/2617-4162-2021-2-101-106

## Вступ

Довіра громадян до діяльності поліцейських, забезпечення публічного порядку та безпеки, захист й охорона свобод і прав людини та громадянина великою мірою залежать від ефективного, пропорційного й законного застосування поліцейськими заходів примусового характеру. Загальновідомі приклади, коли надмірне та/або необґрунтоване застосування фізичної сили, спеціальних засобів чи вогнепальної зброї завдає непоправної шкоди (не лише правопорушникам) та призводить до масових протестів громадян.

Лише збереження балансу між інтересами держави, суспільства та людини, неухильне виконання положень Конституції та законів України, міжнародних стандартів у сфері прав людини сприятиме підвищенню довіри населення до поліції. Тому підготовка поліцейських та аналіз проблемних моментів під час здобуття вищої освіти набуває особливого значення.

Окремі аспекти застосування заходів примусового характеру в діяльності правоохоронних органів загалом і поліції зокрема розглядали у своїх працях такі науковці: М. І. Бажанов, Д. М. Баулін, Д. М. Батрах, О. К. Безсмертний, В. Д. Волошин, І. О. Галаган, М. І. Єропкін, А. Т. Комзюк, О. С. Фролов та ін.

Водночас проблеми, які виникають у здобувачів вищої освіти під час опанування навчальної дисципліни та виконання практичних вправ із порядку застосування поліцейських заходів примусу, потребують окремого детальнішого розгляду, що і є *метою статті*.

## 1. Проблемні аспекти застосування поліцейських заходів примусу

У сучасних умовах більшість поліцейських опиняється в ситуаціях, де виникає необхідність застосування поліцейських заходів примусу, а саме: фізичного впливу (сили), застосування спеціальних засобів та/або вогнепальної зброї. Більшість із них психологічно, теоретично та практично не готові застосовувати зброю на ураження, тому що це має відбутися в них уперше, або вони не впевнені в правомірності такого застосування, не вміють швидко зорієнтуватись у екстремальних умовах, недостатньо орієнтуються в нормативно-правових актах. Ураховуючи педагогічний досвід роботи із здобувачами вищої освіти, слід зауважити, що під час вивчення ст.ст.42–46 Закону України «Про Національну поліцію» [2], що стосується застосування поліцейських заходів примусу, більшість із них не розуміє їхньої суті, не може їх прокоментувати і навести приклади. Для виправлення ситуації потрібно не тільки опра-

цювати коментар до розділу V Закону України «Про Національну поліцію», а й розібрати конкретні ситуації, алгоритми дій щодо застосування зброї, навести приклади, створити фабулу ситуативного завдання та практично її відпрацювати. Також потрібно розробити відповідний задачник з поясненнями правомірності застосування чи використання вогнепальної зброї.

## 2. Особливості застосування поліцейських заходів примусу

Розглянемо по суті ч. 1 ст. 43 «Порядок застосування поліцейських засобів примусу» Закону України «Про Національну поліцію». З назви статті зрозуміло, що є чіткий алгоритм застосування поліцейських заходів примусу і якого необхідно дотримуватися. Відповідно до ч. 1 ст. 43, поліцейський зобов'язаний *ще й* заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і *надати їй достатньо часу* для виконання законної вимоги поліцейського [2], тобто в процесі комунікації з особою або її затримання поліцейський дає усні команди наприклад: «Стій, не рухатись! Стріляти буду!», «Опору не чинити! Буде застосована зброя!», бажано, якщо є час і залежно від ситуації декілька разів висловити попередження і можливо почути відповідь від особи: «Так, я зрозумів!», якщо в особи у руках є зброя або предмет, який може бути використаний як засіб нападу, що суттєво може завдати шкоди поліцейському або іншій особі (сокира, вила, серп, лопата тощо), потрібно дати команду: «Зброю опустити на землю!», «Відійти!» (вправо, вліво, вперед чи назад, щоб забезпечити власну безпеку й уникнути нападу), «Руки до гори, пальці розвести!». Оглянувши особу з переду, дати команду: «До мене спиною!», далі діяти по ситуації [6]. Поліцейський має надати правопорушнику достатньо часу для сприйняття і виконання законної вимоги поліцейського, а також для припинення пасивного опору та демонстрації відсутності спротиву з його боку [3].

Надалі залежно від конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи правопорушника поліцейський може надягнути на особу кайданки та провести превентивний поліцейський захід, здійснивши «Поверхневу перевірку», згідно з вимогами ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію».

Але може виникнути й інша ситуація, коли зволікання спричинить посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського, тобто, коли працівник поліції думає, чи висловлю-

вати попередження, який захід примусу застосувати, на нього у цей час може бути здійснено напад із будь-якою метою, наприклад, заволодіти зброєю чи позбавити його життя. В результаті можуть настати тяжкі наслідки і для особи, яку захищає поліцейський, і для поліцейського. Тому необхідно такі ситуації розглядати й аналізувати, вимагати від здобувача вищої освіти досконалих і відмінних знань правових підстав застосування поліцейських заходів примусу, розуміння континууму сили, вміти визначити рівень загрози, знати, як і коли переходити з одного заходу примусу на інший. Наприклад, немає правової підстави (необхідності) в застосуванні зброї, бо правопорушник кинув на землю предмет, яким міг завдати шкоди поліцейському і йде на нього з кулаками, в цей момент, якщо дозволяють обставини, поліцейський кладе зброю в кобуру і дістає спецзасоби (приміром «Терен-4М» і гумовий кийок або електрошоковий пристрій контактної та контактнo-дистанційної дії) або навпаки, правопорушник взяв у руки предмет, яким може завдати шкоди життю чи здоров'ю особи чи та/або поліцейському, тоді поліцейський зачихляє чи кидає спецзасоби і виймає зброю (див. рис. 1).

Потрібно зауважити, що працівник поліції, відповідно до ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію», може застосувати поліцейські заходи примусу без попередження, коли знову ж таки зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки (поранення або смерть, взяття в заручники особи або іншого поліцейського тощо), або в ситуації, що виникла, таке попередження є невинуватим чи неможливим.

Важливо охарактеризувати, коли попередження є невинуватим, коли необхідно працівникам поліції діяти швидко і несподівано для правопорушника, словом, зберегти фактор раптовості, неочікуваності, щоб не дати правопорушнику оговтатись, або навпаки правопорушник скоює раптовий напад на поліцейського з метою втекти або відібрати зброю. Попередження є неможливим тоді, коли поліцейський фізично не може голосом його висловити – злочинець затулив рота поліцейському і приставив ножа до горла, або ж при затриманні і злочинець, і поліцейський впали у воду й необхідно затамувати дихання, поліцейський перебуває у стані емоційного ступору тощо.

Необхідно під час навчання відпрацювати й такі алгоритми дій у комплексі, розігрувати рольові завдання на спеціальних так-

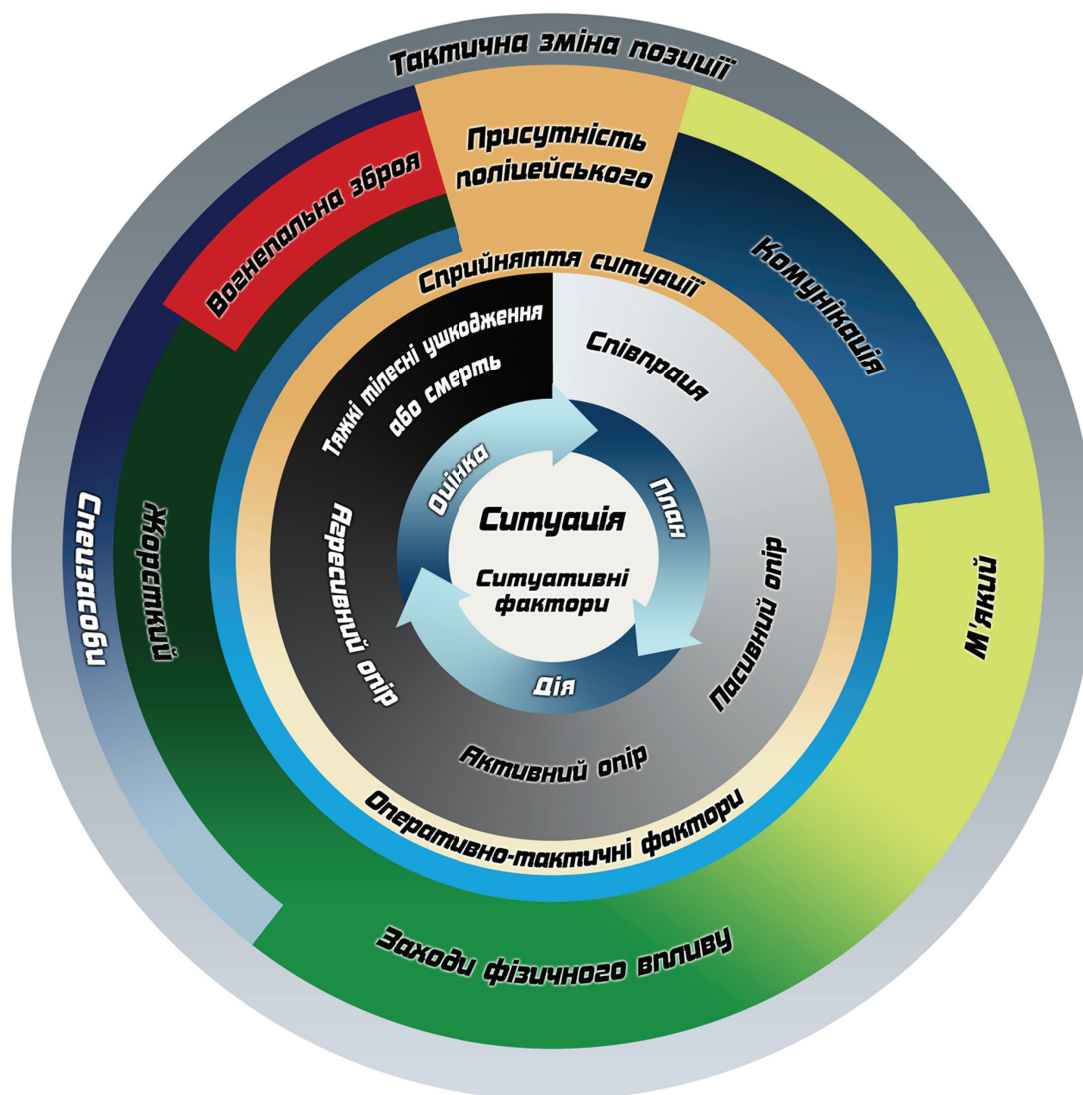


Рис. 1. Модель застосування сили\*

\* Попередження повинно бути перед усіма діями поліцейського.

Кайданки можуть застосовуватись при будь-яких діях підозрюваного.

тичних полігонах чи майданчиках, змінюючи обстановку та легенду завдання. Ігнорування такого підходу до засвоєння тем і призводить до небажаних результатів.

Статистика поповнюється випадками загибелі чи поранень поліцейських, які діяли не професійно в тій чи іншій ситуації, передусім на початку своєї кар'єри. Подекуди дії поліцейських викликали сміх і подив громадян, оскільки вони не відповідали обставинці, були неправомірно застосовані і превентивні поліцейські заходи, і заходи примусу. Така діяльність суттєво підриває авторитет Національної поліції України та довіру громадськості до неї. Це результат неякісної підготовки поліцейських у системі вивчення таких дисциплін, як тактико-спеціальна під-

готовка, особиста безпека працівника поліції, вогнева підготовка, спеціальна фізична підготовка. Недостатнє матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу призводить до того, що науково-педагогічні працівники не в змозі провести якісно заняття, що в майбутньому впливає на діяльність працівників поліції.

Наше завдання – виховувати професійні та патріотично-налаштовані поліцейські кадри. Кожен працівник Національної поліції України має також займатись і самовдосконаленням. Цьому мають допомагати спеціалізовані навчальні заклади із специфічними умовами навчання, які мають бути відповідно оснащені.

### Висновки

Освітній процес у закладах вищої освіти системи МВС України має аудиторний або дистанційний характер. Такий процес підготовки повинен проводитись на спеціалізованих тактичних полігонах за спеціальними програмами, що дасть змогу створити найбільш реальні умови, які можуть виникнути під час затримання злочинця, або розіграти конфліктну ситуацію, максимально наближену до реальної події із застосуванням поліцейських заходів примусу, навчати та відпрацьовувати тактику зачистки приміщень, затримання в обмеженому просторі, штурм будівлі або автомобіля. Навчання слід проводити в екіпуванні, яке має бути таким, як під час виконання військово-бойових завдань, з навчальною зброєю (маркерами), імітаційними спеціальними засобами, з обов'язковим використанням континууму сили, розбиранням ситуації та з підбиттям підсумків [5, с. 123].

Під час проведення практичних занять на таких навчальних полігонах можна включати елементи надання долікарської допомоги – це може бути імітація ножового або вогнепального поранення, перелому, травматичної ампутації, складної кровотечі, евакуація пораненого, відпрацювання контролю зон небезпек

і прикриття пораненого при наданні долікарської допомоги тощо.

Навчати спершу виконувати завдання без помилок у повільному темпі, з дотриманням правових підстав застосування поліцейських заходів примусу, діяти виключно в межах чинного законодавства, оперувати статтями відповідного нормативно-правового акту, аналізувати і надалі обмежувати в часі виконання поставленого завдання, навчати швидко приймати правильні рішення та діяти. Це дасть змогу поєднувати теорію і практику, з урахуванням фізичного навантаження та відпрацювання прийомів самозахисту, відпрацювання рівнів опору відповідно до моделі застосування сили, не залишаючи неопрацьованими виявлені помилки в діях осіб, які навчаються [5, с. 123].

Здобувач вищої освіти зможе застосувати набуті теоретичні знання з різних навчальних дисциплін комплексно, практично відпрацьовувати поставлені йому ситуаційні завдання, використовуючи тактичні полігони чи спеціалізовані аудиторії, проводити аналіз, чому він діяв саме так і чому опирався саме на цей нормативний документ або ж відповідну статтю.

### Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. *Офіційний вісник України*. 2015. № 63. Ст. 2075.
3. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Т. П. Мінка та ін. Дніпро : ДДУВС, 2017. 480 с.
4. Івлєв О. М., Моргунов О. А. Удосконалення службової підготовки патрульної поліції засобами дистанційного навчання (на прикладі тактичної підготовки). *Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 трав. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 129–133.
5. Синєнький В. М. Проблематика тактичної підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України* : зб. матеріалів. МВС України. Харків : ХНУВС, 2017. 376 с.
6. Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції : навч. посіб. / О. І. Тьорло, Ю. Р. Йосипів, В. М. Синєнький та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 480 с.

### References

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal procedure code of Ukraine] vid 13 kvitnia 2012. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> [in Ukr.].
2. Pro Natsionalnu politsiiu : Zakon Ukrainy vid 2 lypnia 2015 r. *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy*. 2015. № 63. St. 2075 [in Ukr.].
3. Minka, T. P. (2017). Naukovo-praktychnyi komentar zakonu Ukrainy «Pro Natsionalnu politsiiu» [Scientific and practical commentary the law of Ukraine “About National Police”]. Dnipro : Dnipropetr. derzh. un-t vnutr. Sprav [in Ukr.].
4. Ivliev, O. M., & Morhunov, O. A. (2016). Udoskonalennia sluzhbovoi pidhotovky patrolnoi politsii zasobamy dystantsiinoho navchannia (na prykladi taktychnoi pidhotovky) [Improving the service training of patrol police by means of distance learning (on the example of tactical training)]. *Osoblyvosti pidhotovky politseiskikh v*

- umovakh reformuvannia systemy MVS Ukrainy* : zb. materialiv mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 20 trav. 2016 r.). MVS Ukrainy. Kharkiv, 129–133 [in Ukr.].
5. Synenkyi, V. M. (2017). Problematyka taktychnoi pidhotovky politseiskykh v umovakh reformuvannia systemy MVS Ukrainy [Problems of tactical training of police officers in the conditions of reforming the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Pidhotovka politseiskykh v umovakh reformuvannia systemy MVS Ukrainy* : zb. materialiv. MVS Ukrainy. Kharkiv : KhNUVS [in Ukr.].
  6. Torlo, O. I., Yosypiv, Yu. R., Synenkyi, V. M. ta in. (2018). Taktyko-spetsialna pidhotovka pratsivnykiv Natsionalnoi politsii [Tactical and special training of employees of the National Police]. Lviv : LvDUVS [in Ukr.].

*Стаття: надійшла до редакції 23.02.2021*

*прийнята до друку 23.05.2021*

*The article: is received 23.02.2021*

*is accepted 23.05.2021*